

Muş Valisi Doç. Dr. İlker Gündüzöz

Muş'un Ovası, lalesi, gölleri, ve yaylaları bir cenneti andıran güzelliğe sahiptir. Laleler diyarı Muş kayak merkezi, Anadolu'nun kapılarını açan Malazgirt Savaşı, Malazgirt Kalesi, Tarihi Milli Park'ı, Selçuklu Mezarlığı, Malazgirt Savaş Alanı, tarihi Murat Köprüsü, tarihi camilerimiz, kiliseler, Urartu kaleleri, höyükleri ile bir kültür hazinesine sahiptir.

Muş ilinde Kasım 2018'den bu yana görev yapıyorsunuz. Genel olarak Muş ilini nasıl tanımlarsınız?

1071 Malazgirt Zaferi ile Anadolu'nun Türklere açılan kapısı olan Muş, Doğu Anadolu Yukarı Murat ve Van bölümünde Şar Deresi ve Karni Deresi arasındaki ovada kurulmuş ve tarihte birçok devlete ev sahipliği yapmış bir ildir. Dört mevsimin belirgin olarak yaşandığı geniş ve verimli alüvyonlarla örtülü Muş Ovası, dünya ölçeğinde barındırdığı Toy, Telli Turna, Mengeldek, Sürmeli Kız Kuşu gibi nadir kuşların bulunduğu Türkiye'nin en büyük ovalarından biri olarak bilinmektedir. Mayıs ayında bu verimli ovada on beş gün boyunca eşsiz görüntüsü ile Âşık Kerem'in de şiirlerine konu olan Muş Lalesi misafirimiz olmaktadır. Arapça 'da "şeffaf, parlak", Farsça 'da "Nehirlerle yolcu taşıyan gemi" anlamına gelen Muş'un ne zaman kurulduğu ve adının kaynağı kesin olarak bilinmemekle birlikte 1914 Bitlis Vilayet Salnamesinde Muş adının İbranice "sulak ve verimli otlak" anlamına gelen "Muşa" kelimesinden geldiği belirtilmektedir. Kış şartlarının çetin geçtiği Muş ili, kış ve doğa sporları bakımından önemli bir potansiyele sahiptir. Karaçavuş dağlarının eteklerinde

kurulu olan ilimizde; 2.500 metreye kadar varan yüksek tepeler, değişik bitki örtüsü, etkili ve uzun süreli kar yağışları nedeniyle dağ ve kış turizminde önemli bir yere sahiptir.

Muş, tarihimizde dönüm noktası teşkil eden Malazgirt Zaferinin kazanıldığı yerdir. Bu bağlamda Muş'un tarihsel geçmişinde öne çıkan dönüm noktalarından bahsedebilir misiniz?

Malazgirt Zaferi sadece Muş tarihinde değil Anadolu tarihi, Avrupa hatta dünya tarihinde en önemli dönüm noktalarından biridir. Malazgirt Savaşı etkisi asırlar içerisinde

hissedilecek bir dönüşümün, bir gelişimin en önemli dönemeçlerinden biridir. Bu zafer; daha önce Eski Mısır, Eski Yunan ve Sasanî yerleşmeleri üzerinde gelişen İslam Medeniyetinin sancağını Türk milletinin daha ileriye taşımaya ve emsaline az rastlanır bir kültür ve medeniyetin oluşmasına sebep olan bir zaferdir.

Malazgirt Savaşı'nın Anadolu'nun siyasi hayatına etkilerinin ne denli büyük ve önemli olduğu bilinen ve sürekli dile getirilen bir olgudur. Bundan dolayı ben Malazgirt Savaşı'nın siyasi etkisinden ziyade bu savaş sonucunda oluşan ve dünya tarihi içerisinde kendine has özellikler gösteren büyük kültür ve medeniyete değinmek istiyorum. Bu kültür sadece Anadolu'da değil Avrupa ve dünyada da büyük bir değişime sebep olmuş ve bu değişim neticesinde oluşmuş bir kültürdür.

Malazgirt Savaşı sonucunda Muş ovasına oradan da 15 yıl gibi eşine az rastlanır kısa bir zamanda Van Gölü'nden Marmara Denizi'ne ulaşan Selçuklu orduları Osmanlı Devleti ile zirveye ulaşacak bir Türk-İslam Medeniyetini oluşturmuşlardır. Bu medeniyetin en büyük kanıtı hemen Malazgirt Savaşı sonrasında Anadolu'nun dört bir yanında adeta baharda birkaç gün içinde filizlenen çiçekler misali yükselen külliye, kervansaraylar, camiler, çeşmeler, köprüler, han ve hamamlardır. Bugün neredeyse bin yıl geçmesine rağmen Anadolu'nun her bir köşesinde bu eserleri görmek mümkündür. Muş Ovasına açılan Malazgirt kapısından Anadolu'ya giren, oradan da doğunun ve İslam'ın zengin kültür ve medeniyetini Batıya taşıyan bu Selçuklu akıncıları Türk-İslam Dünyasını adeta bir hilal içerisinde birleştirmiştir. Onlar İslam sınırlarını

genişletmekle kalmamış, kurdukları sosyal müesseseler; hastaneler, bedesten ve ticaret yollarıyla, açtıkları eğitim kurumları; medreseler ve zengin kütüphaneleri ile Anadolu topraklarında birçok başka medeniyete model olacak muazzam bir medeniyet kurmuşlardır.

Doğu ve Batının etkileşimi Helenistik döneme kadar uzanır. Fakat hiç şüphesiz bugünkü medeniyetin ve özellikle Batı medeniyetinin gelişmesinde Türk-İslam Medeniyetinin çok büyük bir etkisi vardır ve bu etki asla yadsınamaz. Doğunun kapılarını Batıya açan, Doğu ve Batı'nın bu etkileşiminde diğer ve en önemli bir yol da hiç şüphesiz Haçlı Seferleri'dir. Bu seferlerin başlamasında ise en büyük siyasi neden elbette Malazgirt Savaşı sonrasında Türklerin ilerleyişini durdurmak isteyen Bizans'ın Avrupa'dan yardım istemesidir. İşte ileride asırlar içerisinde oluşacak bu büyük kültürel değişimin ilk kıvılcımı Malazgirt Savaşı ile bu topraklarda tutuşturulmuştur. Diğer bir tabirle bu kültürel oluşumun Anadolu'yu ve dolayısı ile dünyayı aydınlatmasını sağlayan düğmeye ilk defa Malazgirt'te basılmıştır. Malazgirt Savaşı'nın böylesine büyük bir değişimi tetiklemesi gösteriyor ki; ilk bakışta tarihte küçük bir olay gibi gözükse de bu savaş hiç de öyle gözükmediği gibi değil, aksine tarihe altın yazılı harflerle işlenmesi gereken

büyükte bir olaydır. İşte bu noktadan bakıldığında Muş halkı bunun haklı gururunu yaşamaktadır. Muş ili tarihinde bir dönüm noktası olan bu zafer ile ne denli önemli bir kent olduğunu gösteriyor.

Muş, tarımsal üretim potansiyeli, doğal kaynakları, turizmi, tarihi ve kültürel varlıkları, yaşam tarzı ve gelenekleri ile tanınan illerden biridir. Bu bağlamda il'in sahip olduğu potansiyelin yeterince değerlendirildiğini düşünüyor musunuz? Bu konuya yönelik çalışmalarınızdan söz edebilir misiniz?

Muş'un Ovası, lalesi, gölleri, ve yaylaları bir cenneti andıran güzelliğe sahiptir. Laleler diyarı Muş kayak merkezi, Anadolu'nun kapılarını açan Malazgirt Savaşı, Malazgirt Kalesi, Tarihi Milli Park'ı, Selçuklu Mezarlığı, Malazgirt Savaş Alanı, tarihi Murat Köprüsü, tarihi camilerimiz, kiliseler, Urartu kaleleri, höyükleri ile bir kültür hazinesine sahiptir.

İlimizin yüzeysel araştırması tamamlanmış birçok tarihi değerlerimizin kurtarma kazıları yapılmaktadır. İlimizin kültürel değerlerinin projelendirilip önemli bir kısmı restorasyon yapılarak turizme kazandırılmıştır. Muş ilimizde arkeolojik müze yapım projesi ihalesi yapılmış olup, çalışmalar devam etmektedir. Önümüzdeki yıllarda müzemize kavuşacağız.

Muş'un geçim kaynağı çiftçilik ve hayvancılığa dayalıdır. İlimiz gelenek ve görenekleri, örf ve adetleriyle ülkemizde benimsenmiş ve beğeni kazanmıştır.

İlimizin doğal kaynaklarını, turizmi, tarihi ve kültürel varlıkları, yaşam tarzı ve gelenekleri ile ülkemizde öne çıkmaktadır. Bu nedenle turizm yönünden ilimizde önemli gelişmeler sağlanmıştır.

İlimiz, 407.992 kişiye ev sahipliği yapmaktadır. Bu nüfusun % 56'sı ise kırsalda yaşamaktadır. Kırsalda yaşayan nüfus çoğunlukla tarım ve hayvancılık ile uğraşmaktadır. Bundan dolayı ilimizde tarım ve hayvancılığı geliştirmek en önemli görevlerimizden biridir.

Muş Ovası, Türkiye'nin en büyük ovalarından biridir. Alanı yaklaşık 1650 km²'dir. Uzunluğu 80 km, genişliği ise 30 km'yi bulur. Basamaklı bir yapı gösterir.

Bulanık Ovası, ilin doğusundadır. Yüzölçümü 525,2 km²'dir. Bu ova Murat Irmağı boyunca uzanan ince bir şerit görünümündedir.

Liz Ovası, Bilican Dağlarının güneyinden başlar Murat Irmağına kadar uzanır. Yüzölçümü 160 km²'dir. Dalgalı bir yapı gösterir.

Malazgirt Ovası, Muş il alanının doğusunda yer alır. Yüzölçümü yaklaşık 450 km²'dir. Murat Irmağı ovanın kuzeybatısından geçer. Yer yer bu dağlardan inen akarsularca yarılmış olan ova geniş bir bozkır görünümündedir.

Görülüyor ki Muş, önemli bir ova potansiyeline sahiptir. Yeterli sulama imkânına kavuştuğunda kendi

başına Anadolu'yu besleyebilecek bir kapasiteye sahiptir. Muş İli göl ve akarsu kaynakları bakımından da zengindir. Baraj gölünü bir tarafa koyarsak Haçlı ve Hamurpet gölleri en önemli göllerdir.

Haçlı (Bulanık) Gölü, ilin güneydoğusunda Bulanık ilçesinin güneyindedir. Göl adını güneyindeki Haçlı Köyünden almıştır. Bir lav seti gölüdür. Haçlı gölü kuzeyindeki Kızkapan volkanının yükselmesi ile oluşmuştur.

Büyük Hamurpet Gölü ise, Varto ilçesinin kuzeybatısında Hamurpet dağlarının batısında yer alır. Rakımı 2149 metre ve derinliği 21 metredir. Kaynak ve kar suları ile beslenir. Kış aylarında donar, su seviyesi tüm yıl boyunca pek değişmez.

İlimiz hayvan ve hayvansal ürün üretimi konusunda ülkemizde sayılı iller arasında bulunmaktadır; Büyükbaş hayvan sayısında Türkiye'de 17., küçükbaş hayvan sayısında ise 12. sıradadır. Kaz ve ördek yetiştiriciliğinde de Türkiye'de 2. sıradadır. Ayrıca; yıllık 356 bin ton süt üretimi bulunmaktadı. Üretim miktarı bakımından Türkiye'de 20., bölgede ise 5. sırada bulunmaktayız. Yıllık 581 ton bal üretimimiz bulunmaktadır.

Bu rakamlar dâhilinde hayvan ve hayvansal ürün üretimi konusunda önemli bir konumda bulunduğumuz rahatlıkla ifade edilebilir.

İlimizde yaklaşık 25 bin aile işletmesi bulunduğundan hayvan ve hayvansal ürün üretimi konusunda markalaşma sorunu bulunmaktadır. Son yıllarda yapılan teşvikler ve desteklerle birkaç büyük hayvancılık işletmesi kendi marka değerini oluşturmaya başlamıştır. Marka sayısını arttırmak ve çevre illere hatta çevre ülkelere ihracat yapmak için daha çok üreticinin bu konuda aktif rol oynaması için gayret içerisindeyiz.

İlimizin bitkisel üretim potansiyeline baktığımız buğday üretiminde Türkiye'de 14. sırada, yonca üretiminde 4. sırada, şeker pancarı üretiminde 12. sırada, korunga üretiminde 5. sırada yer almaktadır.

İlimiz bitkisel ürün üretimi konusunda iklimden dolayı istenilen yerde bulunmamaktadır. Dört ovaya ev sahipliği yapmasına rağmen ovalarda bulunan taban suyu yüksekliği ve yaz mevsiminde yetersiz sulamadan dolayı istenilen noktaya gelememiştir. İlimizde mevcut tarım arazisinin % 47'si sulanabilir yapıdadır. Ancak arazinin sadece 72.171 ha'ı fiilen halk ve devletin imkânları ile sulanmaktadır. Bu alan sulanabilir tarım arazisinin % 44,5'sini oluşturmaktadır. Geriye kalan sulanabilen arazinin % 55,5'u sulanamamaktadır. Muş Merkez Murat Nehri üzerinde yapımı devam eden Alpaslan II Barajı ile birlikte Muş Ovasında 78.210 ha tarım arazisi sulanacaktır; ayrıca ovada meydana gelen taşkınları önlemek amacıyla projelendirilen Muş Karasu Yatak Islahı Projesinde çalışmalar son hız devam etmektedir. Proje ile Muş Ovası Sulamasının ana tahliye kanalını oluşturulacak drenajını sağlanacak ve ovada meydana gelen taşkınlar önlenecektir.

Muş "Malazgirt Zaferi Kutlamaları" gibi uluslararası düzeyde gerçekleşen bir etkinliğe sahiptir. Bu etkinliğin il'e katkıları konusunda neler söylemek istersiniz?

Malazgirt Meydan Muharebesi'nin yapıldığı sahalardan korunarak Tarihi Milli Park, Tabiat Parkı, Kültür Parkı ve

Kültürel Rekreasyon Alanları olarak ilan edilmesi ülkemiz ve gelecek nesillerimiz için büyük bir kazanımdır. Ayrıca bölgenin sosyoekonomik yapısına katkı sağlayacağı turizm açısından ilimize, bölgemize, ülkemize kazanç sağlayacağı Malazgirt'e yapılacak yatırımlar ile beraber Malazgirt Zaferi'nin potansiyelinin harekete geçirilerek uluslararası çapta bir turizm destinasyonu olarak bölgemize hizmet edeceği değerlendirilmelidir.

Malazgirt Zaferi sadece Muş tarihinde değil Anadolu tarihi, Avrupa hatta dünya tarihinde en önemli dönüm noktalarından biridir. Zafer kutlamaları ilimizde, ulusal ve uluslararası kapsamda gerçekleşen bir etkinliktir. Cumhurbaşkanımızın himayelerinde Malazgirt Zaferi kutlamaları ilimizin tanıtımını üst düzeyde sağlamış olup, bölgemize ve ilimize maddi katkı sağlayarak ilimizin ve bölgenin

gelişmesi yanında, manevi duyguları üst düzeye çıkartarak birlik ve beraberliği sağlamıştır.

Malazgirt Zaferi Kutlamaları nedeniyle ilimiz ve ilçemizin tanıtımı üst düzeye çıktığından Alparslan Tarihi Milli Parkı'nı, Malazgirt Kalesi'ni, Zafer Anıtı'nı, Selçuklu Mezarlığı'nı, Savaş Alanı'nı ve ilimizdeki tarihi mekânları görebilmek için turizm seyahat firmaları ile tur şirketleri ilimiz ve ilçemize turlar düzenleyerek

turizm açısından ilimizin kalkınmasına katkı sağlamıştır.

İlin sanayi, ticaret, ulaştırma, tarım, kültür-turizm ve istihdam potansiyelini değerlendirerek, Muş'un farklı alanlarda sahip olduğu potansiyelin ülkemize ve ülke ekonomisine katkıları konusundaki düşüncelerinizi bizimle paylaşır mısınız?

İlin sanayisi ağırlıklı olarak orta ve küçük işletmelerden oluşmaktadır. Sanayi Sicil Belgesi alan firma sayısı 160 olup sektörde 4226 kişi istihdam

edilmektedir. Büyük ölçekli sanayi kuruluşları olarak Şeker Fabrikası ve Çimento Fabrikası bulunmaktadır.

Küçük ve mikro ölçekli olarak; barit fabrikası, tarım makineleri imal eden işletmeler, mermer fabrikası, tekstil atölyeleri, plastik fabrikası ve muhtelif gıda ve metal eşya imalatı yapan işletmeler faaliyet göstermektedir.

İl'de bulunan 18 adet tekstil atölyesinde 1.481 kişi istihdam edilmekte ve hazır giyim sektöründe hatırı sayılır bir kümelenme oluşturmaktadır. İl'deki genç nüfus Türkiye ortalamasının üzerinde olduğundan

emek-yoğun sektörlerde avantajlı bir konuma sahiptir.

Malazgirt ve Bulanık ilçelerinde faaliyet gösteren tarımsal makine ve aletler üreten işletmeler, şehrin bölge illeri içerisinde önemli bir yer edinmesini sağlamaktadır. Sayıları 13 olan bu işletmelerin 5 tanesi Malazgirt ilçesinin girişinde, il özel idaresi imkânlarıyla kurulan TARMİSS'de (Tarım Makineleri İhtisas Sanayi Sitesi) faaliyet göstermektedir.

6 adet süt ürünleri işletmesi mevcut olup, peynir ve kaşar ürünlerinde

piyasada rağbet gören kalitede üretim yapılmaktadır.

Muş, Türkiye'nin en önemli sosyo-ekonomik gelişme alanlarından olan DAP bölgesinde yer almaktadır. Muş; Erzurum, Ağrı, Bitlis, Batman, Diyarbakır ve Bingöl illeri ile çevrilidir. İlimizin hem sınır kapılarına yakınlığı hem de hinterlandında (3 saatlik mesafe) yaklaşık olarak 6 milyon insanın yaşaması yatırımcıya pazar açısından önemli fırsatlar sunmaktadır. Muş'un lojistik konum avantajı, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki iller için ideal bir lojistik dağıtım merkezi olma potansiyeline sahiptir.

Muş Türkiye'nin üçüncü büyük iç ovasına sahip, toprakları %90'ın üzerinde tarıma elverişli ve kimyasallarla kirlenmemiş organik tarım potansiyeli yüksek bir ildir; ayrıca meraların bolluğundan dolayı Türkiye'nin en büyük doğal hayvan stokuna sahip illerinden biridir. Bu da özellikle dünyada ve ülkemizde gittikçe artan sağlıklı beslenme talebine hitap edebilecek bir potansiyel sunmaktadır.

90 hektar alan üzerinde kurulmuş olan Organize Sanayi Bölgesi arsa tahsisleri tamamlanması durumunda, 500 hektarlık alan gelişme alanı olarak mevcuttur. Organize Sanayi bölgemizde arsalar %100 bedelsiz olarak tahsis edilmektedir. Arsaları bedelsiz tahsisi ve ilimizin 6. bölge devlet destekleri kapsamında olduğundan yatırımcılar için oldukça cazip imkânlar sunmaktadır.

Organize Sanayi Bölgesinin daha da cazip hale gelmesiyle mevcut ve gelecek olan firmaların yapacakları yatırımlar ve oluşturacakları istihdam ile ilimizdeki işsizlik sorununun çözümüne, ilimiz ve ülkemizin ekonomisine katkılar sunacaktır.

İlimizin ağırlıklı olarak tarım ve hayvancılığa dayalı bir ekonomi oldu-

ğundan dolayı, tarım ve hayvansal ürünlerin sanayileşmesine yönelik yapılacak olan yatırımlar çok daha fazla kitleye hitap edeceğinden il ekonomisine katma değeri daha fazla olacaktır.

Muş ilinin merkez, Varto ilçesinin kuzey tarafları, Korkut ilçesinin tamamı ile Malazgirt ve Bulanık ilçelerinin güney kısımlarında daha yoğun bir güneş potansiyeli olduğu görülmekle birlikte, güneş enerjisi potansiyeli açısından ilin tümü ranta- tabl olma değeri olan 1600 KWh/m² üzerinde bir güneşlenme değeri- ne sahip olduğu için Muş ili güneş enerjisi açısından enerji üretim

potansiyeline sahiptir. Konuyla ilgili olarak detaylı fizibilite çalışmaları devam etmekte olup, mevcut veriler ışığında, Muş ilinin Türkiye’de güneş enerjisi yatırımları açısından avantajlı illerinden biri olduğu değerlendirilmektedir.

İlimizde enerji üretimi alanında 3 adet tesis mevcuttur. Bunlar Alparslan I Barajı ve HES, Malazgirt HES ve Varto HES'tir. Ayrıca İnşaat Safhasında Alpaslan II Barajı ve HES, bulunmaktadır.

İlde Ağaç Mamulleri ve Orman Ürünleri, Çimento, Cam ve Seramik, Çelik, Demir, Deri ve Deri Mamulle-

ri, Elektrik-Elektronik, İklimlendirme Sanayi, Kimyevi Maddeler ve Mamuller, Maden ve Metaller, Makine ve Aksamları gibi sektörel alanlarda ihracat yapılmaktadır. Muş ili 2019 yılı ilk 6 ay itibarıyla TÜİK verilerine göre 81 il içerisinde ihracatta 76.ve ithalatta ise 74. sırada yer almıştır.

Muş ilinde barit, çimento hammaddelerinden kalker ve kil, tuz yatakları, mermer, tuğla, kiremit, kuvarsit, alçıtaşı, jips, kraki, kireçtaşı bulunmakta ve işlenmektedir. İldeki baritin bir kısmı işlenerek petrol ve doğal gaz aranmasında kullanılacak hale getirilerek ilgili ülkelere ihraç edilmektedir.

Muş İlinin ileriye dönük vizyonu nedir? Malazgirt Zaferi'nin 1000. Yıldönümünde Muş'u nerede görmek istiyorsunuz? Bununla ilgili bir yol haritanız var mı?

Muş Ovası, Türkiye'nin en büyük ovalarından birisi olmasına ve yeterli su kaynaklarına sahip olmasına rağmen Ovadın yeterince faydalanılmamıştır. Bunun yanında 350 bin civarı büyükbaş, 1 milyon civarında küçükbaş varlığıyla bitkisel ve hayvansal üretim alanında oldukça yüksek bir potansiyele sahiptir. İldeki hayvansal üretimde kullanılan hayvanların sayıca potansiyeline bakıldığında tükettiği yem bitkilerinin de oldukça fazla olduğu; fakat potansiyele göre verimin düşük olduğu da bilinmektedir. İlin %65'nin de kırsalda yaşadığı düşünüldüğünde Muş'un tam bir tarım ve hayvancılık şehri olduğunu söylemek mümkündür.

Bu kapsamda; tarımsal kaynakların belirlenmesi (toprak, su, ekoloji, işgücü ve teknik bilgi düzeyi), kısıtların ortaya konulması (üretim tekniği, örgütlenme, yatırım gereksinimi, işgücü ve pazarlama problemleri vb.), tarımsal kaynak ve potansiyelin değerlendirilerek tarımda verimliliğin ve çiftçi gelirlerinin artırılması, ürün arzında

sürekliliğin sağlanması; tarımın çevre, sanayi, turizm gibi diğer sektörlerle ilişkilerinin belirlenmesi, doğal kaynakların ve çevrenin korunmasını sağlamak amacıyla "Muş Ovası Tarım Master Planı" hazırlıklarına başlanmış olup Muş Tarımının geleceğe daha sağlıklı şekilde hazırlanmasına katkı sağlanması planlanmaktadır.

Muş'ta başlamış olan ve vizyon açısından özellikle önem verdiğiniz proje ya da projeler var mı? Bahsedebilir misiniz?

Birinci olarak, Muş'ta Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı (DAKA) ve Valiliğimiz

ortaklığında 15.11.2019 'da ihalesini tamamladığımız **"Muş Tarihi Murat Köprüsü ve Çevresinin Turizme Kazandırılması"** projesi kapsamında Muş'un turizm alanında en değerli yerinde Muş'un çehresini değiştirecek, bölgenin turizm destinasyonu olmaya aday bir rekreasyon alanının 1. etabını hayata geçiriyoruz.

Proje kapsamında Tarihi Murat Köprüsü referans noktası olacak şekilde nehrin kıyı şeridi boyunca yaklaşık 120.000 m² alan içerisinde, toplam 1.2 km. boyunca

- Macera Park Alanı
- Ağaç evler (güney yamaç)
- Sosyal Tesis Alanı
- Ahşap kamelyalar

- Yürüme yolları (kuzey yamaç)
- Sessiz Bahçe (Oturma Dinlenme Alanları)

İnşa edilecektir. Proje toplam bedeli 12.840.000 TL olup proje tamamlandığında bölgemizde bir ilk olma özelliği taşıyacak ve turizm açısından katma değeri yüksek, Muşluların ve çevre illerden gelecek turistlerin istifade edeceği çok fonksiyonlu bir dinlenme ve rekreasyon alanı haline gelecektir.

İkinci bir husus, tekstil alanındaki yatırımların desteklenmesi ve teşvik edilmesidir. Valiliğimiz İl Özel İdaresi ve Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı (DAKA) tarafından ortaklaşa Sungu Beldesi'nde yapımını tamamladığımız **"Tekstil Kent Projesi"** ile yaklaşık 600 kişilik bir istihdamı yakalamış durumdayız. Muş merkeze 10 km. mesafede Sungu beldesinde yaklaşık 56 dönüm üzerinde yapılan olan 1.000'er m²'lik 6 adet fabrika binasından oluşan toplamda 6.000m² kapalı alanda, birinci etabı 2016

yılıın sonlarına doğru tamamlanan Tekstil Kent'in 1.etabının toplam maliyeti 4.095.000 TL. olarak gerçekleştirilmiştir. Muş Tekstil Kent'in tam kapasite ile çalışması durumunda önümüzdeki 20 yıl boyunca elde edilecek kira gelirlerinin ve vergi kazançlarının bugünkü fiyatlar üzerinden (net bugünkü değer) 53 milyon TL olacağı hesaplanmıştır.

Üçüncü bir projemiz ise; SODES çerçevesindedir. Kasım ayı içerisinde SODES GÜDÜMLÜ Destek Programı kapsamında Doğu Anadolu Kalkınma Ajansımız tarafından Sanayi ve Teknoloji Bakanlığına 3 adet proje sunuldu. Bunlar 1.si 2.5 Milyon TL bütçeli "1071'den 2071'e Zaman Tüneli-Malazgirt Müzesi" 2.si 1.2 Milyon TL bütçeli "Hünerli Eller, Gülen Yüzlere (Ahşap Atölyesi)" ve 3.sü 3.5 Milyon TL bütçeli "Muş Doğa İle Buluşuyor (Botanik Park-Hayvanat Bahçesi)" projesidir. Tüm Türkiye'de projeler şu an değerlendirme aşamasında ve müspet bir sonuç bekliyoruz. Her 3 projede ilin sosyo-ekonomik açıdan geliş-

tirecek katma değeri yüksek projeler olarak görüyoruz. Aslında 1071'den 2071'e Zaman Tüneli Müzesi valilik imkânlarıyla şu anda tamamlandı. Yakında açılacak. SODES kapsamında bu projeye ikmal işi söz konusudur. Bu hususu çok önemsiyoruz. Tüm çocuk ve gençler, bunun yanında tabii ki yetişkinler tarihini bu müzede bir zaman tüneline adeta yaşayacaklar.

Dördüncü husus ise; tarım ürünleri sanayisinin geliştirilmesidir.

- İlimizde Sebzeçiliği Geliştirme (Kıyaya Biber ve Domates) Projesi kapsamında 450 bin adet hibrit kıyaya biber fidesi, Erzinca'dan 150 bin adet yerli domates fidesi ve 50 bin adet yerli kıyaya biber fidesi alımı yapılmış olup çiftçilerimize dağıtım gerçekleştirilmiştir.
- İlimizde Meyveciliği Geliştirme (Ceviz, Kıyaya ve Çilek) Projesi kapsamında 8300 adet ceviz ve 6350 adet kıyaya fidanı ve 230 bin adet çilek fidesi alımı gerçekleş-

tirilmiş olup çiftçilerimize dağıtımını sağlamıştır.

- Yem Bitkileri Üretimini Arttırılması Projesi kapsamında 1.500 ton kapasiteli silaj çukuru ve sundurma yeri yapım aşamasındadır. Toplamda 5.000 dekar arazide silajlık mısır tohumu ekilmiştir.
- Milli Tarım Projesi kapsamında bulunan Muş Damızlık Manda Üretim Merkezi Oluyor Projesi ile 150 baş damızlık manda düvesi işletmesi kurulmuştur.
- Milli Tarım Projesi kapsamında bulunan Muş'ta Kaz Yetiştiriciliği Projesi kapsamında 500 başlık kaz üretim işletmesi bulunmaktadır.
- 2016-2018 yılları arasında uygulanan Genç Çiftçi Projesi kapsamında 828 genç çiftçiye destek sağlanmıştır.

Beşinci bir proje başlığı ise; kış turizmi ve kış sporları altyapısının güçlendirilmesidir.

İlimizin mevcut kayak merkezi ihtiyacı karşılayamamaktadır. Kayak merkezimizde gelen misafirlerin barınabileceği otel ve tesisimiz bulunmamaktadır. Kayak tesisimiz için;

Detachable Bubble Sistem Telesiyej Tesisi kurulması, kayağa yeni başlayanlar ve kızak kullananlar için 400 metre walking carpet (yürüyen halı) kurulması, pist düzenleme ve pist açma için 1 adet Snow track (kar ezme) aracı satın alınması ve pist ve çevre düzenlemeleri yapılarak, ilimizin kış turizminde bölgenin yeni cazibe merkezi haline gelmesi sağlanacaktır.

Proje ile ilimize kayak sporları kapsamında gelen ziyaretçi sayısı artacak, uzun süren kış mevsiminde nüfusu fazla olan gençlerimiz sosyal faaliyetlere yönlendirilerek menfi yönelimlerden uzaklaştırılacaktır. İlimizde kış sporlarının gelişmesi beraberinde diğer alanları da geliştirerek ilimizin sosyo-ekonomik gelişimine katkı sağlayacaktır.

Son olarak dergimizin bu sayısında kapak konusu olarak yer verilecek olan, "SYDV'ler ve Toplumsal Yaşama Etkisi" ile ilgili düşüncelerinizi öğrenebilir miyiz?

İlin tarım, enerji ve madencilik, kültür ve turizm alanlarda var olan po-

tansiyeli ekonomik açıdan yeterli düzeyde değerlendirilemediği için toplumun refah düzeyini arttırmak için sosyal yardımlaşma birimlerimiz aracılığıyla ihtiyaç sahibi vatandaşlarımız ekonomik açıdan desteklenmektedir. Yoksullukla mücadele edilmesi, kaynakların etkili bir şekilde kullanılmasını sağlamak, temel ihtiyaçlarını karşılamaktan yoksun nüfusun en yoksun biriminde yer alan vatandaşlarımıza eşitlik ve objektiflik kriterlerine bağlı olarak sosyal yardımlar yapılmaktadır. Sosyal yardım sistemi kapsamında; ödeme gücünden yoksun kişilerin sağlık hizmetleri karşılanmakta, muhtaç durumda olan çocuk, öğrenci, yaşlı ve engellilere yönelik aynı ve nakdi yardımlar yapılmaktadır. Yapılan yardımlar eğitim, sağlık, barınma, yaka-cak, işsizlere, yaşlılara ve engellilere yapılan yardımları içerdiği gibi, giyim ve ev eşyası yardımları şeklinde de gerçekleşmektedir.

Şartlı Eğitim, Şartlı Sağlık, Aile Yardımı, Şartlı Gebelik, Yakacak Yardımı, Silikozis Aylığı, Asker Ailesi, Dul Bayan, Engeli Yakını, Engeli Aylığı, Yaşlı Aylığı, Elektrik Yardımı, Katılım Payı, Nakdi Yardım, Asker Çocuğu, Yetim Aylığı, Yabancı Uyruklu ve Kronik Hasta Yardımı olmak üzere ihtiyaç sahiplerine yardımlar yapılmaktadır.

Yapılan yardımlara baktığımızda kişisel ve toplumsal refah seviyesinde olumlu yansımaları olduğu görülmektedir. Hastalara yapılan yardımlarla tedavi süreçlerine destek olunmakta ve psikolojik açıdan rahatlamalarına yardımcı olunmaktadır. Sahipsizlik, kimsesizlik psikolojisine kapılan insanlara devlet aracılığıyla sahip çıkılması devletin gücünün göstergesi olduğu gibi devletin merhamet mekanizmasının da işletilmesini sağlamaktadır. Türkiye sosyal devlet prensibini en iyi uygulayan ülkelerden biridir.